

ARAŞTIRMA MAKALESİ

OECD Ülkelerinde Mutluluğu Etkileyen Makroekonomik Faktörler: Panel Veri Analizi

Davud MAMMADOV, Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, e-posta: davudmammadov@ogr.iu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1773-3886>

Öz

Bu çalışmanın amacı, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi ülkelerde temel makroekonomik belirleyicilerin mutluluk düzeyine etkisini araştırmaktır. 2014-2023 dönemini kapsayan 38 ülkelik panel veri seti analiz edilmiştir. Bağımlı değişken olarak Cantril merdiveni skoru kullanılmıştır. Hausman ve Breusch-Pagan testleriyle tesadüfi etkiler modeli seçilmiş; tanı testleri sonucunda sapmalara karşı Driscoll-Kraay dirençli tahmincisi uygulanmıştır. Bulgular; işsizlik, faiz oranı, döviz kuru ve net bütçe açığının mutluluğu istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkilediğini, İnsani Gelişim Endeksi'nin ise pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. İhracat oranının etkisi anlamsız bulunmuştur. Sonuçlar, işgücü piyasası istikrarı, düşük borçlanma maliyeti ve insani gelişimin öznel iyi oluştaki kritik role sahip olduğunu doğrulamaktadır. Politika yapıcılarının büyüme odaklı hedefler yerine istihdamı, satın alma gücünü ve yapısal refahı önceleyen bütüncül makroekonomik politikalara yönelmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk Ekonomisi, Yaşam Memnuniyeti, Panel Veri, Tesadüfi Etkiler, İnsani Gelişim Endeksi.

Makale Gönderme Tarihi: 30.06.2026

Makale Kabul Tarihi: 02.09.2026

Önerilen Atıf:

Mammadov, D. (2026). OECD Ülkelerinde Mutluluğu Etkileyen Makroekonomik Faktörler: Panel Veri Analizi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(9): 557-575.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2026, 9(9): 557-575. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2026.1679>

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

Macroeconomic Factors Affecting Happiness: Panel Data Analysis in OECD Countries

Davud MAMMADOV, Ph.D. Student, İstanbul University, Institute of Social Sciences, İstanbul,
e-mail: davudmammadov@ogr.iu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1773-3886>

Abstract

The objective of this study is to investigate the impact of fundamental macroeconomic determinants on happiness levels in OECD member countries. A panel data set of 38 countries covering the 2014-2023 period was analyzed. The Cantril ladder score was used as the dependent variable. The random effects model was selected based on Hausman and Breusch-Pagan tests; following diagnostic tests, the Driscoll-Kraay robust estimator was applied against deviations. The findings indicate that unemployment, interest rate, exchange rate, and net budget deficit have a statistically significant and negative impact on happiness, while the Human Development Index has a positive impact. The effect of the export ratio was found to be insignificant. The results confirm that labor market stability, low borrowing costs, and human development play a critical role in subjective well-being. It is recommended that policymakers adopt holistic macroeconomic policies prioritizing employment, purchasing power, and structural welfare overgrowth-oriented targets.

Keywords: Happiness Economics, Life Satisfaction, Panel Data, Random Effects, Human Development Index.

Received: 30.06.2026

Accepted: 02.09.2026

Suggested Citation:

Mammadov, D. (2026). Macroeconomic Factors Affecting Happiness: Panel Data Analysis in OECD Countries, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(9): 557-575.

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın büyük bir bölümünde ekonomi politika yapıcıları ve akademik otoriteler, gayrisafi yurt içi hasılayı (GSYH) ulusal ilerlemenin ve toplumsal refahın zımni, sorgulanamaz bir ölçütü olarak kabul etmişlerdir. Ekonomik büyümenin beraberinde otomatik olarak sosyal refahı getireceği inancına dayanan bu geleneksel yaklaşımın entelektüel temelleri, ilk kez Easterlin (1974) tarafından derinden sarsılmıştır. Easterlin'in öncü analizi, Amerika Birleşik Devletleri'nde belirli bir gelir eşiğinin ötesinde, ekonomik büyümedeki devasa artışın bireylerin beyan ettiği mutluluk seviyesinde sürekli ve sürdürülebilir kazanımlar sağlamadığını ampirik olarak ortaya koymuştur. Easterlin paradoksu olarak bilinen bu bulgu, takip eden yıllarda Diener (1984), Frey ve Stutzer (2002) ile Layard (2005) gibi araştırmacıların katkılarıyla mutluluk ekonomisi adı altında geniş bir literatürün doğmasına zemin hazırlamış; dikkatleri mutlak gelirden ziyade insan refahının çok boyutlu, psikolojik ve öznel doğasına çekmiştir. Nitekim Sacks, Stevenson ve Wolfers (2010), hem ülke içi bireyler hem de ülkeler arası karşılaştırmalarda gelir ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin benzer büyüklükte ve doygunluk noktası göstermeyen, log-doğrusal bir yapıda olduğunu ortaya koyarak Easterlin paradoksunun evrenselliğine dair tartışmayı derinleştirmiştir.

Son yıllarda bu akademik yönelim, uluslararası kuruluşların politika uygulamalarıyla doğrudan bütünleşmeye başlamıştır. Bireylerin iyi olma halinin yalnızca cüzdanlarının büyüklüğüyle değil, aynı zamanda çevreleriyle, sağlıklarıyla ve gelecek güvenceleriyle şekillendiği gerçeği geniş kabul görmüştür. OECD'nin 2011 yılında başlattığı Daha İyi Yaşam Girişimi (Better Life Initiative), Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve her yıl düzenli olarak yayımlanan Dünya Mutluluk Raporu, öznel iyi oluş göstergelerinin sosyal ve ekonomik performans değerlendirmelerine resmi olarak entegre edilmesine yönelik küresel taahhüdü gözler önüne sermektedir (Helliwell vd., 2024; OECD, 2024a). Davranışsal iktisat merceğinden bakıldığında, bireylerin yaşam memnuniyeti yalnızca mutlak gelirleriyle değil, aynı zamanda işgücü piyasasındaki istikrarsızlıklar ve kayıptan kaçınma (loss aversion) güdülerini tetikleyen faiz, enflasyon ve istihdam şokları ile de derinden şekillenmektedir. OECD'nin 'Topluma Bakış 2024' raporu, 2021-2022 dönemi için OECD bölgesinde ortalama yaşam memnuniyeti skorunu yaklaşık 6,7 olarak bildirmekte, ancak üye ülkeler arasında belirgin ve keskin bir dağılım olduğuna dikkat çekmektedir. Finlandiya, Danimarka, İzlanda ve İsrail 7,5'in üzerinde skorlar kaydederken; Türkiye, Kolombiya ve Yunanistan dağılımın en alt sıralarında yer almaktadır (OECD, 2024a). Dünya Mutluluk Raporu'nun 2024 edisyonu, Finlandiya'nın üst üste yedinci kez ilk sırada yer aldığını teyit ederken, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk yirminin dışına düşmesi, özellikle genç kuşaklar arasındaki yaşam değerlendirmelerindeki düşüşle ilişkilendirilmektedir (Helliwell vd., 2024).

Bu bölgesel ve küresel değişimler, son on yılda deneyimlenen makroekonomik çevre göz önüne alındığında çok daha kritik bir anlam kazanmaktadır. COVID-19 pandemisi, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, tedarik zinciri krizleri, 2022-2023 yıllarında küresel çapta enflasyonun yeniden tırmanışa geçmesi ve gelişmiş ekonomiler üzerinde giderek artan yapısal mali baskılar, OECD üyesi devletler için daha önce eşi benzeri görülmemiş bir makroekonomik oynaklık dönemi yaratmıştır. Easterlin ve O'Connor (2023), altı aylık verileri kullanarak yaptıkları çalışmada, Avrupa'daki her ülkenin pandemi döneminde yaşam memnuniyeti açısından olumsuz bir şok yaşadığını, her ne kadar 2022'nin ortalarına doğru ortalama memnuniyet salgın öncesi seviyelere dönmüş olsa da hane halklarının güven duygusunda kalıcı sosyo-psikolojik izler bırakıldığını belgelemiştir. Buna paralel olarak, pandemi sırasında OECD bölgesinde ortalama genel devlet net borçlanma pozisyonu hızla bozulmuş; mali teşvik paketleri bütçe açıklarını artırmış, faiz oranları ise ekonomik daralmayı önlemek için önce tarihi düşük seviyelere indirilmiş, ardından kontrol edilemeyen enflasyonu dizginlemek adına çok kısa bir süre içinde son yirmi yılın en

yüksek seviyelerine tırmanmıştır. Böylesine sert bir makroekonomik türbülans, ulusal düzeydeki makroekonomik koşullar ile vatandaşların öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin güncel veriler kullanılarak yeniden incelenmesini yalnızca zamanında bir akademik çaba değil, aynı zamanda refah odaklı politika yapıcılar için kaçınılmaz bir zorunluluk haline getirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi ülkelerde temel makroekonomik belirleyicilerin mutluluk düzeyine etkisini araştırmaktır. Araştırma, 2014-2023 yılları arasında 38 OECD ülkesinden oluşan güçlü dengeli bir panel (strongly balanced panel) veri seti kullanılarak yürütülmüştür. Bu geniş kapsamlı veri seti üzerinde, altı temel makroekonomik ve insani gelişme değişkeninin (işsizlik oranı, kısa vadeli faiz oranı, resmi döviz kuru, mal ve hizmet ihracatının GSYH içindeki payı, genel devlet net borç verme/borç alma pozisyonu ve İnsani Gelişim Endeksi) Cantril merdiveni yaşam memnuniyeti skoru üzerindeki ampirik etkileri incelenmektedir. Seçilen bu değişkenler sırasıyla işgücü piyasasını, para politikasını, dış sektörü, maliye politikasını ve yapısal insan refahını temsil eden kilit parametrelerdir. Özellikle gelişmiş ekonomilerin enflasyon ve durgunluk arasında sıkıştığı mevcut konjonktürde, hükümetlerin ekonomik istikrar ile toplumsal mutluluk arasında nasıl bir denge kurabileceği sorusu büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın literatüre sunduğu özgün katkı üç temel direğe dayanmaktadır. İlk olarak, OECD ekonomileri üzerine yapılan mutluluk araştırmaları köklü bir geçmişe sahip olsa da, bu çalışmaların çok büyük bir kısmı pandemiden önceki (2020 öncesi) verilere veya görece daha dar zaman aralıklarına dayanmaktadır. Bu çalışmada benimsenen 2014-2023 analiz penceresi; pandemi öncesi istikrarı, pandeminin yarattığı ani ekonomik çöküşü ve ardından gelen sancılı dezenflasyonist toparlanma aşamalarını aynı potada kapsayarak, makroekonomik belirleyicilerin çağdaş ve en zorlu koşullardaki geçerliliğini yakalamasına olanak tanımaktadır. İkinci olarak, işsizlik ve bütçe açıklarının yanı sıra kısa vadeli faiz oranının ve döviz kurunun modele doğrudan dahil edilmesi, merkez bankalarının para politikası kararlarının bir refah perspektifinden test edilmesini sağlamaktadır. Üçüncü ve yöntemsel olarak en güçlü katkı ise, ekonometrik analiz aşamasında yatay kesit bağımlılığına, gruplar arası değişen varyansa ve ardışık bağımlılığa karşı eş anlı olarak direnç sağlayan en güncel düzeltmeleri uygulayarak (Driscoll-Kraay standart hataları tahmincisi), ampirik bulguların güvenilirliğini ve tutarlılığını istatistiksel olarak en üst düzeye çıkarmasıdır.

LİTERATÜR TARAMASI

Mutluluk ekonomisi literatürü, bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin öznel değerlendirmelerinin (subjective well-being) büyük ölçekli ve standartlaştırılmış anketler aracılığıyla güvenilir bir biçimde elde edilebileceği ve bu değerlendirmelerin katı neoklasik ekonomik fayda yerine iyi bir vekil (proxy) olarak kullanılabileceği temel ampirik önermesine dayanmaktadır (Frey ve Stutzer, 2002; Helliwell, 2003). Gelişmiş ekonomilerde uzun dönemli gelir artışlarının ortalama mutluluğu aynı oranda artırmadığı yönündeki meşhur Easterlin (1974, 1995) paradoksu, bu alanın mihenk taşıdır. Sonraki yıllarda Stevenson ve Wolfers (2008) yatay kesit ülke verilerinde gelir ile yaşam memnuniyeti arasında pozitif bir uzun dönemli ilişki rapor etse de; Easterlin ve O'Connor (2022) ile Layard ve De Neve (2023), sosyal karşılaştırma (social comparison) ve beklentilerin uyarlanması (aspiration adjustment) gibi psikolojik faktörler hesaba katıldığında, yüksek gelirli ülkelerdeki bu uzun dönemli ilişkinin zayıf kaldığını savunmaktadır. Bu entelektüel tartışmanın henüz tam olarak uzlaşıyla sonuçlanmaması, gelirin ötesindeki diğer makroekonomik parametrelerin öznel iyi oluş üzerindeki etkilerinin derinlemesine incelenmesini zorunlu ve değerli kılmaktadır.

İşsizlik ve Öznel İyi Oluş

Makroekonomik değişkenler arasında işsizlik, mutluluk literatüründe benzersiz ve tartışmasız bir konuma sahiptir. Clark ve Oswald (1994), İngiltere panel verilerine dayanarak, işsiz bireylerin gelir kayıpları istatistiksel olarak kontrol edildikten sonra bile çalışanlara kıyasla dramatik ölçüde daha düşük yaşam memnuniyeti bildirdiğini göstermiştir. Bu durum, çalışmanın sadece maddi bir kazanç kapısı değil, aynı zamanda bireye sosyal statü, aidiyet duygusu ve psikolojik bir anlam katan yaşamsal bir unsur olduğunu doğrulamaktadır. Di Tella, MacCulloch ve Oswald (2003), bu bulguyu Avrupa ve Amerika'daki çeyrek milyonluk anket verilerine genişleterek, ulusal düzeydeki işsizlik oranının, bizzat işsizlik deneyimini yaşamayan ve çalışmaya devam eden bireylerin bile mutluluğunu dolaylı olarak aşağı çektiğini kanıtlamıştır. Yüksek işsizlik, toplum genelinde işini kaybetme korkusunu (job insecurity) körükleyerek toplumsal refahı topyekûn sarsmaktadır.

Bu örüntü oldukça kalıcıdır ve şok geçtikten sonra bile bireylerin psikolojisini etkilemeye devam etmektedir. Eberl, Collischon ve Wolbring (2023) tarafından Almanya verileri kullanılarak yapılan güncel bir çalışma, işsizliğin yeniden istihdam edildikten en az beş yıl sonra bile bireyler üzerinde kalıcı bir yara izi (scarring effect) bıraktığını belgelemektedir. İşini bir kez kaybeden birey, yeni bir iş bulsa dahi, gelecekteki şoklara karşı taşıdığı güvensizlik hissi nedeniyle mutluluk seviyesini eski taban noktasına çıkaramamaktadır. Aynı doğrultuda Gedikli vd., (2023) tarafından yapılan kapsamlı meta-analiz, işsizliğin gelişmiş ekonomiler genelinde hem yaşam memnuniyeti hem de ruh sağlığı üzerinde çok güçlü negatif etkilere sahip olduğunu onaylamaktadır.

Daha güncel akademik katkılar analizi daha da genişletmektedir. Bowman (2023), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki evli çiftler için erkeklerin işsizliğinin, evlilik içi yayılma etkileri (spillover effects) nedeniyle her iki partnerin de yaşam değerlendirmelerini düşürdüğünü göstermiştir. Friehe ve Pfeifer (2025), yalnızlığın ve sosyal izolasyonun işsizliğin olumsuz refah etkilerinin temel bir aracısı olduğunu belgelemiştir. Panel makroekonomik perspektiften bakıldığında, Nordheim ve Martinussen (2020), 1980 ve 2012 yılları arasında OECD ülkelerinde ulusal işsizlik oranları ile yaşam memnuniyeti arasındaki kesin negatif korelasyonu teyit etmiştir. Huseynli ve Huseynli (2023) tarafından, 1997-2020 döneminde Akdeniz'deki seçilmiş ülkelerde turizm gelirleri, istihdam oranları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler panel veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Clark vd. (2001) tarafından yapılan analizler de benzer şekilde, geçmiş işsizlik deneyiminin ve uzun süreli işsizliğin öznel iyi oluşun sağlam bir negatif ilişkili değişkeni olduğunu bulmuştur. Bu bulguların kümülatif ağırlığı, işsizliği herhangi bir makro düzeydeki mutluluk denkleminde neredeyse değışmez bir bağımsız değışken haline getirmektedir.

Enflasyon, Faiz Oranları ve Parasal Koşullar

Makro-mutluluk literatürünün ikinci büyük sütununu fiyatlar genel düzeyi ve faiz ortamı oluşturmaktadır. Di Tella, MacCulloch ve Oswald (2001), Eurobarometer verilerini kullanarak tüketicilerin işsizlik ve enflasyon arasında bilişsel bir ödünleşim (trade-off) yaptığını, işsizliğin marjinal maliyetinin (mutluluk üzerindeki yıkıcı etkisinin) çok daha büyük olmasına rağmen enflasyonun da mutluluğu ciddi ölçüde düşürdüğünü göstermiştir. Fiyat istikrarsızlığı, bireylerin satın alma gücünü aşındırmanın yanı sıra, gelecek planlaması yapmalarını engelleyerek kaygı düzeylerini artırmaktadır.

Blanchflower (2007) bu analizi faiz oranlarına genişleterek, borçlanma maliyetlerinin tüketimi kısıtlaması ve özellikle konut kredisi karşılanabilirliğini düşürmesi kanalıyla mutluluk regresyonlarında reel faiz oranlarının negatif olarak yer aldığını bildirmiştir. COVID-19 dönemi

sonrası enflasyonun küresel düzeyde yeniden yükselmesi ve buna karşılık verilen sert faiz artışı tepkileri bu tartışmayı yeniden alevlendirmiştir. El-Jahel, MacCulloch ve Shafiee (2022) ile Leblang vd. (2025), enflasyonun ve artan yaşam maliyetlerinin tüm ülkelerde yaşam memnuniyetini baskılamaya devam ettiğini güçlü kanıtlarla sunmaktadır.

Parasal koşullar yalnızca enflasyon üzerinden değil, aynı zamanda merkez bankalarının kredi maliyetlerini artırması üzerinden de toplum refahına etki etmektedir. Yüksek politika faizleri ipotek, tüketici kredisi ve küçük işletme borçlanma maliyetlerini yükseltmekte; bu kanallar aracılığıyla hane halkı tüketim fırsatlarını ve harcanabilir geliri kısıtlayarak yaşam memnuniyetini doğrudan etkilemektedir. Blanchflower (2007) ve El-Jahel vd. (2022), ülkeler arası panellerde faiz oranları ile mutluluk arasında dirençli ve negatif bir ilişki tespit etmiştir. Bu durum, enflasyon kontrol altına alınsa bile, bunu sağlamak için gereken dezenflasyonist parasal sıkılaştırmanın, büyüklüğü anket tabanlı refah göstergelerinde açıkça gözlemlenebilen ciddi sosyopsikolojik refah maliyetleri dayattığı görüşüyle tutarlıdır. Dolayısıyla parasal istikrar politikalarının yan etkileri yalnızca işgücü piyasasıyla sınırlı kalmamakta, borçlu hanehalklarının günlük stres düzeylerine doğrudan yansımaktadır.

Ticari Dışa Açıklık ve Döviz Kuru Oynaklığı

Uluslararası ticarete maruz kalma düzeyi ile refah arasındaki ilişki literatürde çok daha karmaşık ve heterojen bulgular üretmiştir. Tsai (2009), dış ticarete açıklık süresinin mutlulukla pozitif ilişkili olduğunu ve bunun klasik uluslararası ticaret teorisinin öngördüğü tüketim çeşitliliği ile teknolojik yayılım mekanizmalarıyla uyumlu olduğunu belirtmiştir. Yakın zamanda Liu vd. (2025), 102 ülkeyi kapsayan Dünya Değerler Anketi verileriyle yaptıkları analizde, ticari dışa açıklığın bireysel mutluluğu esas olarak düşük ve orta gelirli ekonomilerde artırdığını; yüksek gelirli ekonomilerde ise bu etkinin işgücü piyasası koşullarına bağlı olarak çok daha zayıf ve koşullu olduğunu rapor etmiştir. Bjørnskov, Dreher ve Fischer (2008) da benzer şekilde ticaret özgürlüğünün yaşam memnuniyeti üzerindeki pozitif ancak koşullu etkisini belgelemiştir. Ticari serbestleşme; işgücü piyasasında sektörel çalkantıyı artırmakta, ithalatla rekabet eden sektörlerdeki çalışanları yerinden edilme (displacement) riskiyle yüzleştirmekte ve ucuz ithalattan sağlanan refah kazançlarını dengeleyebilecek gelir eşitsizliği dinamikleri üretebilmektedir.

Döviz kuru, mutluluk literatüründe işsizlik veya enflasyon kadar doğrudan dikkat çekmese de, makroekonomik algılar ve güven ortamı açısından tartışılmaz bir öneme sahiptir. Döviz kuru hareketleri hane halkına ithal fiyatları, reel ücret erozyonu, yabancı para cinsinden borç yükümlülükleri ve özellikle turizme veya ithalata bağımlı OECD üyelerinde uluslararası yaşam maliyeti aracılığıyla aktarılmaktadır. Cooper (1999), esnek döviz kurlarının yalnızca mal ve hizmet piyasalarını dengelemekle kalmayıp, aynı zamanda beklentilerle yönlendirilen bir varlık fiyatı (asset price) gibi davrandığını; bu nedenle kurdaki ani ve öngörülemez dalgalanmaların ekonomik istikrarı bozarak toplumsal refah maliyetleri yaratabileceğini vurgulamıştır. Blecker (2023) ise reel döviz kurunun uzun dönemde hem ihracat performansını hem de ekonomik büyümeyi istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilediğini ortaya koyarak, makroekonomik istikrarın ulusal refah üzerindeki belirleyici rolünü teyit etmiştir. Türkiye gibi örnekler için Aysan (2019) gibi güncel çalışmalar, ulusal paranın değer kaybı ile yaşam memnuniyeti arasında net bir negatif ilişki tespit ederek, nominal çapaların (nominal anchors) refahı desteklediği yönündeki teorik ön kabulleri doğrulamıştır.

Kamu Maliyesi ve Yapısal İnsani Gelişme

Maliye politikasının refah etkileri eşzamanlı olarak harcama programlarının boyutuna, vergi yüklerinin ağırlığına ve kamu maliyesinin uzun vadeli sürdürülebilirliğine bağlıdır. Bjørnskov, Dreher ve Fischer (2007), özellikle sol eğilimli hükümetler altında ve düşük gelir seviyelerinde daha büyük hükümet tüketiminin (kamu sektörünün aşırı büyümesinin) yaşam memnuniyetini azaltma eğiliminde olduğunu bulmuştur. Buna karşılık, Flavin, Pacek ve Radcliff (2014), gelişmiş demokrasilerde hükümet aktivizminin (özellikle sosyal refah programları ve işsizlik sigortasına yönelik hedeflenmiş harcamaların) öznel iyi oluşu artırdığını bildirmiştir. Görünürdeki bu çelişki, Pak ve Choung (2024) tarafından çözümlenmektedir; yazarlar 125 ülkeye ait panel verilerini kullanarak, devlet borcunun zayıf kurumsal yönetime sahip ülkelerde ulusal mutluluğu azalttığını, ancak şeffaf ve güçlü yönetime sahip olanlarda zararsız veya yatırımlara dönüştüğü için pozitif olduğunu göstermiştir. Rizkallah (2023) da Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) mali verilerinde benzer bir nüans rapor etmektedir. Avrupa ülkeleri üzerine mikro ve makro verileri birleştiren Eklou ve Fall (2020) ise mali konsolidasyonların, özellikle de kamu harcaması kesintilerine dayalı politikaların, kısa vadede bireylerin öznel iyi oluşunu doğrudan ve anlamlı düzeyde düşürdüğünü; bu refah maliyetinin genellikle ekonomik büyüme hedeflerinden bile daha belirleyici olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca Graafland ve Lous (2019), 84 ülkeyi kapsayan panel verilerle gelir eşitsizliğinin yalnızca ortalama yaşam memnuniyetini değil, aynı zamanda toplum içindeki yaşam memnuniyeti eşitsizliğini ve kurumsal güveni de olumsuz etkilediğini göstererek, mali politikaların dağılımsal boyutunun mutluluk analizlerine dahil edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP, 2024) tarafından gelir, eğitim ve sağlığı tek bir ölçütte birleştirmek üzere tasarlanan İnsani Gelişme Endeksi (İGE), ülkeler arası refah analizlerinde uzun süredir temel bir mihenk taşı olarak hizmet etmektedir. Blanchflower ve Oswald (2005), İGE sıralamalarının bazen anket tabanlı mutluluk sıralamalarından ayrıştığını not etse de, İGE'nin temel bileşenlerinin yine de öznel iyi oluşla ayrı ayrı ve güçlü şekilde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Yin, Lepinteur, Clark ve D'Ambrosio (2023), 2005 ile 2018 yılları arasında 150'den fazla ülkeye ait verileri kullanarak, İGE'nin yaşamın bilişsel değerlendirmeleriyle tutarlı bir pozitif ilişki sergilediğini belgelemiştir. Helliwell (2003) de daha önceki çalışmalarında, insani gelişmenin bileşenlerinin ülkeler arası panel regresyonlarında yaşam memnuniyetinin güçlü pozitif yordayıcıları olduğunu bildirmiştir. İGE'nin modelde kullanılması, ekonomik döngülerin ötesinde yavaş değişen yapısal insani gelişme başarılarını yakalayarak, ülkeler arası makroekonomik dalgalanmaların açıklayamadığı uzun vadeli heterojenliği kapsamaktadır.

OECD Ekonomileri Üzerine Son Dönem Çalışmaları

OECD ekonomileri üzerine odaklanan yakın tarihli çalışmalar, yaşam memnuniyetinin makroekonomik belirleyicilerini detaylı şekilde ele almaktadır. Nordheim ve Martinussen (2020), 1980 ile 2012 yılları arasında sağlık ve yoksulluğu azaltmaya yönelik sosyal harcamaların yaşam memnuniyetini artırdığı sonucuna varmıştır. Yasım ve Dünder (2022), dinamik panel veri analizi ve Sistem-GMM yaklaşımıyla kişi başına düşen gelir, istihdam ve eğitimin yaşam memnuniyetinin temel itici güçleri olduğunu saptamıştır. Bütün bu yapısal dinamikler, COVID-19 pandemisinin yarattığı devasa ekonomik şokla sınanmıştır. Easterlin ve O'Connor (2023) Avrupa ülkelerinde pandeminin yaşam memnuniyeti üzerindeki ağır tahribatını belgelerken, Delgado-Rodríguez vd., (2024) Hollanda'da pandemi sonrası, özellikle gençler arasında refahta yaşanan düşüşün kalıcılığına ve iyileşmenin asimetric yapısına dikkat çekmektedir. Koivula vd., (2025) de Finlandiya'da kriz dönemlerinin işgücü piyasası üzerindeki olumsuz psikolojik yansımalarını incelemiştir. Tüm bu literatür; krizlerin, enflasyonun ve işsizliğin gölgesindeki son

on yılı kapsayacak OECD ölçeğinde en güncel verilerle yapılacak bir panel veri çalışmasının ne denli kritik olduğunu açıkça göstermektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü, Evreni ve Veri Toplama Süreci

Bu araştırma nicel bir araştırma tasarımı olan panel veri analizi yöntemine dayanmaktadır. Çalışmanın örneklemi, dünyadaki gelişmiş piyasa ekonomilerini temsil eden ve veri standardizasyonu yüksek olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi 38 ülkeden oluşmaktadır. Veri seti 2014 ile 2023 yılları arasındaki on yıllık dönemi kapsamakta olup, toplamda 380 ülke-yıl (country-year) gözlemi barındırmaktadır. Herhangi bir kayıp (missing) veri içermemesi nedeniyle çalışma, istatistiksel gücü yüksek olan 'güçlü dengeli panel' (strongly balanced panel) yapısındadır. Panel veri analizi yöntemi birden fazla ülke ve seri tabanlı bir veri seti için literatürde en yaygın kullanılan yöntemlerden biridir (Socol vd., 2025; Huseynli, 2026). Analiz dönemi özellikle seçilmiştir; zira bu zaman aralığı, Avrupa borç krizinin sonrasındaki yavaş toparlanma evresini, 2020 yılındaki küresel COVID-19 pandemisini ve tedarik zinciri krizleriyle tetiklenen pandemi sonrası dezenflasyonist dönemi kesintisiz olarak kapsamaktadır. Bu tasarım, bu denli şiddetli dalgalı bir dönemde makroekonomik değişkenlerin öznel iyi oluş üzerindeki açıklayıcı gücünü test etme imkânı sunmaktadır.

Araştırmada kullanılan veriler güvenilirliği kanıtlanmış, saygın ve kamuya açık kurumsal kaynaklardan derlenmiştir. Bağımlı değişken olan ulusal yaşam memnuniyeti skoru, her yıl yüz elliden fazla ülkede binlerce katılımcıyla gerçekleştirilen Gallup Dünya Anketi (Gallup World Poll) verilerini temel alan ve Birleşmiş Milletler destekli Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı tarafından hazırlanan 'Dünya Mutluluk Raporu'ndan (World Happiness Report) elde edilmiştir (Helliwell vd., 2024). Analizde kullanılan metrik, Cantril merdiveni (Cantril ladder) skorudur. Bu ölçek, anket katılımcılarının kendi mevcut yaşamlarını hayal edebilecekleri en kötü (0) ve en iyi (10) yaşam koşullarını temsil eden bir merdiven üzerinde derecelendirmelerini isteyen ve uluslararası akademik kıyaslamalarda 'bilişsel yaşam değerlendirme' (cognitive life evaluation) ölçütü olarak altın standart kabul edilen bir yöntemdir (Cantril, 1965). OECD'nin periyodik olarak yayımladığı 'Nasıl Bir Hayat?' (How's Life?) refah çerçevesi de benzer bir yaşam değerlendirme mantığını benimsemekte olup, mevcut analiz ile OECD'nin kurumsal sosyal göstergeleri arasındaki metodolojik tutarlılığı garanti altına almaktadır (OECD, 2024a).

Bağımsız Değişkenler ve Beklenen Etkiler

Makroekonomik performansı ve insani gelişmeyi ölçmek amacıyla modele dahil edilen açıklayıcı (bağımsız) değişkenler, ağırlıklı olarak OECD İstatistik Veritabanı (OECD.stat) ve Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri'nden (WDI) temin edilmiştir. Modele dahil edilen bağımsız değişkenler ve literatür teorisi bağlamında yaşam memnuniyeti üzerinde beklenen etkileri şunlardır:

İşsizlik Oranı (unemployment_{it}): Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Bank, 2024a) veri tabanından elde edilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) standartlarına göre hesaplanmış, işgücü içerisindeki işsizlerin oranını yansıtan harmonize ulusal işsizlik oranını ifade etmektedir (yüzde cinsinden). Bireyler üzerinde yaratacağı doğrudan gelir kaybının ötesinde, psikolojik tahribat, özsaygı yitimi ve sosyal dışlanma algısı nedeniyle yaşam memnuniyeti üzerinde kesin ve güçlü bir negatif etkiye sahip olması beklenmektedir.

Kısa Vadeli Faiz Oranı (interest_{it}): OECD İstatistik Veritabanı'ndan (OECD, 2024b) temin edilmiştir. Genellikle üç aylık bankalararası oranları veya hazine bono faiz oranını temsil eden parasal politika göstergesidir (yüzde cinsinden). Merkez bankalarının parasal sıkılaştırma politikalarının bir aracı olan faiz artışlarının, hane halkının borçlanma maliyetlerini artırması, tüketim sepetini daraltması ve bütçe kısıtlarını zorlaştırması nedeniyle yaşam memnuniyeti ile negatif bir ilişki içinde olması beklenmektedir.

Döviz Kuru (exchange_{it}): Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri'nden (World Bank, 2024b) alınmıştır. 1 ABD doları karşılığındaki ulusal para biriminin ilgili dönem (yıl) ortalamasını yansıtmaktadır. Ulusal paranın değer kaybı (kur rakamının büyümesi), doğrudan ithal enflasyona, satın alma gücü erozyonuna ve döviz cinsi borcu olan hane halklarında servet kaybına yol açtığı için negatif bir etki yaratması öngörülmektedir.

İhracatın GSYH'ye Oranı (export_{it}): Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergelerinden (World Bank, 2024c) elde edilmiştir. Mal ve hizmet ihracatının gayrisafi yurt içi hasıla içindeki payıdır. Dışa açıklığın göstergesi olan ihracatın, ekonomide yarattığı sektörel iş kayıpları ile artan üretim arasındaki ödünleşim dikkate alındığında, refah üzerindeki marjinal etkisi literatürde teorik olarak belirsiz (ambiguous) kabul edilmektedir.

Net Bütçe Dengesi (netdebt_{it}): Uluslararası Para Fonu Dünya Ekonomik Görünüm Veritabanı'ndan (IMF, 2024) alınmıştır. Genel devletin net borç verme (pozitif değer - bütçe fazlası) veya net borçlanma (negatif değer - bütçe açığı) pozisyonunun GSYH içindeki yüzdelik payıdır. Daha sağlıklı mali yapılar gelecekteki vergi yüklerini azaltacağı için pozitif fiyatlanabilecek olsa da; açıkların kapatılmasına yönelik kemer sıkma (austerity) politikalarının kısa vadeli yıkıcı etkileri ve kamu hizmetlerindeki daralmalar nedeniyle negatif bir refah etkisi üretebileceği düşünülmektedir.

İnsani Gelişim Endeksi (hdi_{it}): Our World in Data (2024) veri sistemi aracılığıyla sunulan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı verilerinden alınmıştır. Satın alma gücü paritesine göre gelir, ortalama eğitim süresi ve doğumda beklenen yaşam süresi boyutlarını 0 ile 1 arasında sentezleyen birleşik yapısal kalkınma göstergesidir. İnsani gelişim ve refah kapasitelerindeki kalıcı iyileşmelerin yaşam memnuniyetini kesin ve pozitif bir şekilde artıracığı öngörülmektedir.

Verilerin Analizi ve Ekonometrik Model

Araştırmanın temel paneli, literatürde kabul görmüş refah fonksiyonlarına (Di Tella vd., 2003; Yin vd., 2023) dayanarak tasarlanmıştır. Panel veri metodolojisi, hem yatay kesit (ülkeler) hem de zaman (yıllar) boyutunu aynı anda içerdiği için gözlem sayısını artırarak serbestlik derecesini yükseltir ve daha güvenilir tahminler yapılmasına olanak tanır (Baltagi, 2021). İlgili tüm bağımsız değişkenlerin seviye (level) formunda modele dâhil edilmesiyle temel ampirik denklem aşağıdaki gibi formüle edilmiştir:

$$happiness_{it} = \beta_0 + \beta_1 unemployment_{it} + \beta_2 interest_{it} + \beta_3 exchange_{it} + \beta_4 export_{it} + \beta_5 netdebt_{it} + \beta_6 hdi_{it} + u_i + \varepsilon_{it}$$

Denklemden; $happiness_{it}$, i ülkesinin t yılındaki ortalama yaşam memnuniyeti skorunu; β_0 modelin sabit terimini; β_1 ile β_6 arasındaki parametreler bağımsız değişkenlerin katsayılarını; u_i ülkelere özgü, zaman içinde değişmeyen, gözlemlenemeyen (unobserved) tesadüfi etkiyi ve ε_{it} ise idiyosenkratik (rassal) hata terimini ifade etmektedir.

Veri analiz sürecinde ilk adım olarak, tüm ülkelere özgü kesişimlerin eşit olduğunu varsayan Havuzlanmış En Küçük Kareler (Pooled OLS) regresyonu tahmin edilmiştir. En Küçük Kareler regresyonu literatürde bu türlü çalışmalarda kullanılan bir yöntemdir (Stevenson ve Wolfers,

2008; Huseynli, 2025). Daha sonra, panel verinin doğası gereği ülkeler arası yapısal farklılıkları dikkate alan Sabit Etkiler Modeli (Fixed Effects) ve birim etkilerinin (ülke heterojenliğinin) modele dâhil edilen açıklayıcı değişkenlerle ilişkisiz olduğunu varsayan Tesadüfi Etkiler Modeli (Random Effects) tahmincileri uygulanmıştır (Wooldridge, 2010). Bu iki model arasındaki istatistiksel seçimi nesnel bir şekilde yapabilmek adına Hausman (1978) spesifikasyon testi gerçekleştirilmiştir. Hausman testinde tesadüfi etkiler tahmincisinin tutarlı ve etkin olduğu yönündeki boş hipotez test edilir. Ayrıca, panel verilerde sıkça karşılaşılan ve standart Hausman testini geçersiz kılacak varyans-kovaryans matrisi sorunlarına önlem olarak, ülke düzeyinde kümelenmiş 100 ardışık tekrar (bootstrap) iterasyonuna sahip Küme-Dirençli Bootstrapped Hausman testi (Kaiser, 2014) kullanılmıştır.

Sabit veya tesadüfi etkiler modellerinden hangisinin seçileceğine karar verildikten sonra, seçilen modelin kalıntıları (residuals) üzerinde panel tanı (diagnostik) testleri gerçekleştirilir. Bu bağlamda, gruplar arası değişen varyansın (heteroskedastisite) varlığını tespit etmek için modifiye Wald testi ve Breusch ve Pagan (1980) Likelihood Ratio (LR) testleri uygulanmıştır. Birinci dereceden ardışık bağımlılığın (otokorelasyon) tespiti için Wooldridge (2002) ile Baltagi-Wu LBI testleri kullanılmıştır. Son olarak, küreselleşmenin ve pandemi gibi makroekonomik krizlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkabilecek yatay kesit bağımlılığının (cross-sectional dependence) varlığı Pesaran (2015) CD ve gücü artırılmış CD+ testleri ile incelenmiştir.

Klasik doğrusal regresyon varsayımlarının (değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı) aynı anda ihlal edildiği senaryolarda, tahmin edilen katsayılar sapmasız (unbiased) kalsa da, katsayıların standart hataları ciddi şekilde sapmalı (biased) hale gelir ve istatistiksel anlamlılık (t ve p değerleri) testleri geçersiz olur. Bu nedenle, araştırmanın nihai modeli, Hoechle (2007) tarafından uygulanan ve Driscoll ve Kraay (1998) standart hatalarını kullanan tesadüfi etkiler paneli olarak belirlenmiştir. Driscoll-Kraay tahmincisi; değişen varyansa, otokorelasyona ve yatay kesit bağımlılığına karşı eş anlı olarak direnç (robustness) göstererek, makroekonomik panel veri çalışmalarında en geçerli ve tutarlı istatistiksel çıkarımları (inference) sağlamaktadır.

BULGULAR

Betimsel İstatistikler ve Çoklu Bağlantı Testi

Araştırma modeline dâhil edilen bağımlı ve bağımsız değişkenlerin veri setindeki analitik özelliklerini yansıtan betimsel istatistikler Tablo 1'de ayrıntılı olarak raporlanmıştır. Analiz edilen 380 ülke-yıl gözleminde, OECD ülkeleri genelindeki ortalama Cantril merdiveni yaşam memnuniyeti skoru 6,65 olarak hesaplanmıştır. Örneklemdeki değerler incelendiğinde, minimum yaşam memnuniyeti skoru 4,61, maksimum skor ise 7,84 olarak gerçekleşmiş olup, bu standart sapma (0,691), OECD üyeleri arasındaki ulusal refah eşitsizliğini net bir biçimde yansıtmaktadır. İşsizlik oranı %2,0 ile %26,7 arasında son derece geniş bir yelpazede dağılırken, Yunanistan ve İspanya gibi ülkelerin finansal kriz sonrası yüksek işsizlik rakamları bu varyansın tepe noktasını oluşturmuştur. Benzer şekilde kısa vadeli faiz oranı on yıllık süreçte ortalamada %1,65 seviyesinde kalsa da, Avro bölgesindeki -%0,82'lik negatif faiz ortamından, Türkiye'nin son yıllardaki %26,01'lik yüksek oranlarına kadar oldukça keskin makroekonomik farklılıklar sergilemektedir. İnsani Gelişim Endeksi (İGE) ortalamasının 0,906 olması ise, örneklemdeki ülkelerin tamamına yakınının küresel ölçekte 'çok yüksek insani gelişme' kategorisinde yer aldığını teyit etmektedir.

Tablo 1. Betimsel İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Min.	Maks.
----------	--------	----------	------------	------	-------

Yaşam Memnuniyeti	380	6,651	0,691	4,614	7,842
İşsizlik Oranı	380	6,802	3,784	2,015	26,708
Faiz Oranı	380	1,658	3,340	-0,819	26,011
Döviz Kuru	380	168,328	576,985	0,608	4325,955
İhracat (GSYH %)	380	53,545	35,026	10,074	213,223
Net Bütçe Dengesi	380	-2,129	3,690	-14,10	25,50
İnsani Gelişme End.	380	0,906	0,048	0,761	0,972

Regresyon analizlerine geçilmeden önce bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity) problemi Varyans Şişirme Faktörü (Variance Inflation Factor - VIF) değerleri üzerinden sınanmıştır. Test sonucunda hesaplanan ortalama VIF değeri 1,32 olup, en yüksek VIF değeri (İnsani Gelişme Endeksi değişkeni için) yalnızca 1,77 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ekonometri literatüründe yaygın olarak kabul edilen kritik eşik değerlerinin (5 veya daha esnek modellerde 10) çok altında kalmakta olup, modelde hiçbir şekilde çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığını kesin bir dille kanıtlamaktadır. Model spesifikasyonu sağlamdır ve bağımsız değişkenler birbirlerinin etkilerini baskılamamaktadır.

Model Seçimi ve Panel Tanı (Diagnostik) Testleri

Panel veri tahmin stratejisinin kurgulanmasında ilk aşama olan model seçimi testleri ve ardından gerçekleştirilen kalıntı tanı testleri Tablo 2'de özetlenmiştir. Sabit etkiler modelinde hesaplanan rho katsayısı 0,904 olup, toplam hata varyansının yaklaşık %90'ının ülkeler arası kalıcı farklılıklardan kaynaklandığını işaret etmektedir. Sabit etkiler tahmincisinde tüm ülkelere özgü idiosenkraatik etkilerin sıfır olduğunu savunan temel F testi çok güçlü bir biçimde reddedilmiş ($F = 78,79$, $p = 0,000$) ve en basit yaklaşım olan klasik Havuzlanmış OLS modelinin panel yapısı karşısında tamamen yetersiz olduğu ispatlanmıştır. Ancak ekonometrik olarak asıl kritik karar, ülkelere özgü zaman içinde değişmeyen etkiler ile açıklayıcı değişkenler arasında bir korelasyon olup olmadığını test eden Hausman testinin sonucuna dayanmaktadır.

Tablo 2. Panel Veri Tanı (Diagnostik) Testleri

Tanı Testi Türü	Test İstatistiği (Değer)	P-Değeri (Anlamlılık)
Hausman Spesifikasyon Testi	4,14 (Chi-kare)	0,529
Küme-Dirençli Bootstrapped Hausman	0,48 (Chi-kare)	0,998
Breusch-Pagan LM Testi	1285,31 (Chi-kare)	0,000***
Değişen Varyans (Modifiye Wald)	57800,0 (Chi-kare)	0,000***
Otokorelasyon (Baltagi-Wu / LM)	440,32 (Chi-kare)	0,000***
Yatay Kesit Bağımlılığı (Pesaran CD+)	1060,54 (CD İst.)	0,000***

Not: *** işareti $p < 0.01$ düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 2'de görüldüğü üzere, standart Hausman testi boş hipotezi reddedememiştir ($p = 0,529$). Bu durum, tesadüfi etkiler (Random Effects) modelinin kullanılması gerektiğine yönelik çok güçlü bir sinyal vermiştir. Olası standart hata sapmalarına karşı geliştirilen Küme-Dirençli Bootstrapped Hausman testi de 100 iterasyon sonucunda aynı sonuca ulaşmış ($p = 0,998$) ve ülkeye özgü etkiler ile bağımsız değişkenler arasında bir korelasyon olmadığını, dolayısıyla tesadüfi etkiler spesifikasyonunun tutarlı ve etkin olduğunu tartışmasız şekilde teyit etmiştir. Ardından uygulanan Breusch ve Pagan (1980) Lagrange Çarpmanı (LM) testi ile tesadüfi etkilerin OLS'ye olan üstünlüğü mühürlenmiştir ($p = 0,000$).

Seçilen tesadüfi etkiler modelinin varsayımlarını sınamak amacıyla yapılan tanı (diagnostik) testlerinde, modelin hata terimlerinde yer alan sapmalar detaylı şekilde incelenmiştir. Modifiye Wald testleri, modelde gruplar arası heteroskedastisiteyi (değişen varyansı) çok sert bir biçimde saptamıştır. Baltagi-Wu LBI ve LM istatistiği ($p = 0,000$), panelin birinci dereceden güçlü bir seri korelasyona (otokorelasyon) sahip olduğunu göstermiştir. Son olarak Pesaran gücü artırılmış yatay kesit bağımlılığı testi (CD+ test), pandemi döneminin küresel doğasıyla uyumlu olarak,

ülkeler arası gözlemlerde çok güçlü ortak şok bağımlılıkları (cross-sectional dependence) yakalamıştır. Tüm bu tanınal kanıtlar ışığında, standart hataların yanlışlığını tamamen giderebilmek amacıyla modelin 'Driscoll-Kraay Standart Hatalarına Sahip Tesadüfi Etkiler Paneli' olarak nihai formuna kavuşturulmasına karar verilmiştir.

Temel Regresyon Analiz Sonuçları

Dört farklı model spesifikasyonuna ait regresyon sonuçları (Havuzlanmış OLS, Sabit Etkiler, Klasik Tesadüfi Etkiler ve Dirençli Driscoll-Kraay Tesadüfi Etkiler) Tablo 3'te bütünsel bir karşılaştırmayla sunulmuştur. Spesifikasyonlar arasında işsizlik, faiz oranı, ihracat, net bütçe dengesi ve İGE değişkenlerinin katsayı işaretleri ve yaklaşık büyüklükleri dikkat çekici bir tutarlılık göstermektedir. Buna karşılık döviz kuru değişkeninin katsayısı Havuzlanmış EKK'de pozitif iken Sabit Etkiler ve Tesadüfi Etkiler modellerinde negatife dönmektedir; bu durum, gözlemlenemeyen ülkeye özgü heterojenliğin (örneğin yapısal fiyat düzeyi farklılıkları) kontrol edilmediği havuzlanmış modelde döviz kuru katsayısının içsellik/eksik değişken sapmasına maruz kaldığına işaret etmekte olup, panel yapısını dikkate alan tahmincilerin tercih edilmesini ayrıca gerektirmektedir.

Tablo 3. Tahmin Sonuçları: Sabit ve Tesadüfi Etkiler Modellerinin Karşılaştırılması

Değişkenler	(1) Havuzlanmış EKK	(2) Sabit Etkiler	(3) Tesadüfi Etkiler	(4) TE Driscoll-Kraay
İşsizlik Oranı	-0,0474*** (0,0079)	-0,0591*** (0,0067)	-0,0588*** (0,0062)	-0,0588*** (0,0105)
Faiz Oranı	-0,0137 (0,0093)	-0,0162*** (0,0061)	-0,0178*** (0,0057)	-0,0178*** (0,0046)
Döviz Kuru	0,00011* (0,00006)	-0,00031*** (0,00009)	-0,00024*** (0,00008)	-0,00024*** (0,00005)
İhracat Oranı	-0,0006 (0,0008)	-0,0017 (0,0026)	-0,0016 (0,0018)	-0,0016 (0,0049)
Net Bütçe Dengesi	0,0025 (0,0081)	-0,0128*** (0,0038)	-0,0121*** (0,0037)	-0,0121*** (0,0014)
İGE	7,4421*** (0,7608)	4,4051** (1,8518)	4,7839*** (1,3027)	4,7839*** (0,6949)
Sabit Terim	0,2739 (0,7291)	3,2082* (1,6618)	2,8502** (1,1820)	2,8502*** (0,6269)
Gözlem Sayısı	380	380	380	380
R-Kare	0,4122	0,3404	0,3395	0,3395

Not: Sütun (3) ve (4) aynı Tesadüfi Etkiler nokta tahminlerini paylaşmakta; Sütun (4) yalnızca değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığına dirençli Driscoll-Kraay standart hatalarını raporlayarak nihai ve tercih edilen çıkarım çerçevesini sunmaktadır. Parantez içindeki değerler standart hatalardır. Anlamlılık düzeyleri: *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.10$.

Katsayıların ve Ampirik Bulguların Yorumlanması

Tablo 3'te Sütun 4'te sunulan Driscoll-Kraay düzeltmeli nihai tesadüfi etkiler modelinin sonuçları, davranışsal makroekonomi bağlamında son derece değerli ekonomik çıkarımlar barındırmaktadır. Her bir açıklayıcı değişken literatür ışığında sırasıyla analiz edildiğinde şu spesifik bulgulara ulaşılmaktadır:

İlk olarak, işsizlik oranının katsayısı -0,0588 olarak son derece yüksek bir istatistiksel anlamlılığa ($p < 0,001$) sahip bulunmuştur. Bu katsayının ekonomik yorumu şudur: Ulusal işsizlik oranında meydana gelen 1 yüzdelik puanlık bir artış, ulusal ortalama Cantril merdiveni yaşam memnuniyeti skorunda yaklaşık 0,059 puanlık net bir düşüşe yol açmaktadır. Örneklemdaki 38 OECD ülkesi genelinde işsizliğin standart sapmasının 3,8 puan olduğu düşünüldüğünde, bir

ülkede işsizlikte yaşanacak bir standart sapmalık kötüleşme, toplumun genel yaşam memnuniyetinde yaklaşık 0,22 puanlık (bağımlı değişkenin standart sapmasının neredeyse üçte biri kadar) belirgin bir aşınma yaratmaktadır. Bu sonuç, işsizliğin finansal bir gelir kaybının çok ötesinde, psikolojik bir yıkıma ve sosyal dışlanmaya sebep olduğunu savunan, işsizliğin toplumda silinmesi güç bir yara izi (scarring) bıraktığını ileri süren mutluluk psikolojisi literatürü ile mükemmel bir uyum içindedir.

İkinci olarak, kısa vadeli faiz oranı değişkeni modele -0,0178 katsayısı ile girmiştir ($p < 0,01$). Kısa vadeli faiz oranındaki her 1 yüzdelik puanlık artış, yaşam memnuniyetini ortalama 0,018 puan azaltmaktadır. Katsayı mutlak değer olarak işsizliğe kıyasla görece daha küçük görünse de, özellikle enflasyonla mücadele edilen 2021-2023 yılları arasında OECD genelinde merkez bankalarının politika faizlerini %4 ila %5 puan birden artırdığı göz önüne alındığında, bunun toplum psikolojisi üzerindeki kümülatif maliyeti oldukça yüksektir. Bu bulgu yüksek borçlanma maliyetlerinin, hane halkının gündelik harcamalarını planlama ve tüketim düzleştirme (consumption smoothing) reflekslerini sekteye uğratarak davranışsal anlamda ciddi bir kayıptan kaçınma tepkisi yarattığına işaret etmektedir.

Üçüncü olarak, resmi döviz kuru katsayısı -0,00024 olarak elde edilmiştir ($p < 0,01$). Rakam küçük görünmekle birlikte bu durum döviz kurunun ölçüm biriminden (1 ABD doları karşılığındaki ulusal para miktarı) kaynaklanmaktadır. Döviz kurunun ülkeler arasında son derece geniş bir yelpazeye dağıldığı düşünüldüğünde, ulusal paranın dış değer kaybının refah üzerinde yarattığı tahribat çok nettir. Parası değer kaybeden ülkelerde hane halkı; hızla artan ithal enflasyon, azalan reel ücretler (satın alma gücü erozyonu) ve yabancı para cinsinden borç yükümlülükleri altında ezilmekte, bu durum makroekonomik yönetişimde nominal çapaların (döviz kuru istikrarı gibi) toplum psikolojisindeki koruyucu önemini bir kez daha doğrulamaktadır.

Dördüncü olarak, mal ve hizmet ihracatının GSYH içindeki payının katsayısı -0,0016 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak tamamen anlamsız bulunmuştur ($p > 0,10$). Gelişmiş OECD ülkelerinde ticari dışa açıklık zaten tüketici refahını maksimize edecek doygunluk seviyelerindedir. Bu eşik noktasından sonra ihracattaki marjinal bir artış, ortalama vatandaşın bilişsel yaşam değerlendirmesinde sistemsel bir refah sıçraması yaratmamakta, bilakis uluslararası rekabet nedeniyle bazı sanayi sektörlerinde yerel istihdam kaygıları üretebilmektedir. Bu durum, yalnızca ihracata dayalı büyüme politikalarının gelişmiş ekonomilerde mutluluğu tek başına yönlendiren bir kaldıraç olmaktan çıktığının somut bir göstergesidir.

Beşinci makroekonomik bulgu, -0,0121 katsayısı ile yüksek derecede anlamlı çıkan ($p < 0,01$) net bütçe dengesi değişkenidir. Değişkenin ölçüm şekli dikkate alındığında (pozitif değerler net borç vermeyi/fazlayı temsil etmektedir), bu katsayının negatif çıkması son derece çarpıcıdır. Net bütçe dengesindeki artış (bütçe açığının aniden azaltılması veya agresif bütçe fazlası verilmesi), diğer tüm değişkenler sabitken, yaşam memnuniyetinde doğrudan bir düşüşe neden olmaktadır. Bunun ekonomik okuması katı kemer sıkma (austerity) politikalarıdır. Hükümetlerin kamu maliyesindeki açığı hızla kapatmak için başvurdukları ani mali konsolidasyon programları, sosyal transferlerde kesinti ve vergi artışları anlamına gelmekte; bu durum hane halkının harcanabilir gelirini ve eriştiği kamu hizmeti standartlarını kısa vadede şiddetle düşürerek anketlere refah kaybı olarak yansıtmaktadır.

Son olarak ve etkinin büyüklüğü açısından en çarpıcı biçimde, İnsani Gelişim Endeksi (İGE) katsayısı 4,7839 ile ekonomik ve istatistiksel açıdan belirgin bir pozitif etki ortaya koymuştur ($p < 0,001$). İGE 0 ile 1 arasında sınırlandırılmış bir değer aldığından ve serinin dağılımı dikkate alındığında; İGE'deki bir standart sapmalık (0,048 puanlık) bir iyileşme, yaşam memnuniyetini tek başına yaklaşık 0,23 Cantril puanı yukarı çekmektedir. Bu muazzam etki, eğitim kalitesine,

kapsayıcı sağlık hizmetlerine ve satın alma gücüne yapılan uzun soluklu yapısal yatırımların, bir ulusun iyi oluş halini döngüsel ve kısa vadeli makroekonomik politikalardan çok daha temelinden şekillendirdiğini göstermektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, 2014-2023 yılları gibi küresel finansal çalkantıların, pandemi şoklarının ve enflasyonist dalgaların yoğunlaştığı bir on yıllık periyotta, OECD üyesi ülkelerde ulusal mutluluğun ve öznel iyi oluşun temel makroekonomik belirleyicileri son derece gelişmiş ekonometrik tekniklerle incelenmiştir. 38 OECD ülkesini tam kapsamlı olarak içeren güçlü dengeli bir panel veri seti üzerinde uygulanan; değişen varyans, ardışık bağımlılık ve yatay kesit bağımlılığına dirençli Driscoll-Kraay tahmincisi, makroekonomi ve davranışsal iktisadın kesişim kümesinde yer alan çarpıcı sonuçlar üretmiştir.

Araştırmanın sonuçları, mutluluk iktisadı literatürünün Clark ve Oswald (1994) ile başlayan kanonik bulgularıyla örtüşmekte ve işsizliğin vatandaşların öznel iyi oluşu üzerindeki en acımasız ve tahrip edici makroekonomik güç olduğunu bir kez daha ampirik olarak teyit etmektedir. Bireyler yalnızca aylık gelirlerini kaybettikleri için değil, aynı zamanda toplum içindeki statülerini, kimlik duygularını ve gelecek güvencelerini kaybettikleri için büyük bir bilişsel travma yaşamaktadır. Buna ek olarak araştırma, kısa vadeli faiz oranları ile döviz kurunun da ulusal refah üzerinde istatistiksel olarak anlamlı, aşındırıcı ve negatif etkilere sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Blanchflower'ın (2007) uyarılarıyla tutarlı biçimde; parasal sıkılaştırma politikalarının bir faturası olarak artan kredi maliyetleri ve ulusal paranın değer kaybından doğan ithal enflasyonist sarsıntılar, hane halklarının güven duygusunu zedelemekte, satın alma gücü endişesini tırmandırmaktadır.

Öte yandan, bütçe fazlası vermeyi ve açıkları hızla kapatmayı hedefleyen agresif mali konsolidasyon politikalarının, vatandaş anketlerinde yaşam memnuniyetini istatistiksel düzeyde geriletmediği gözlemlenmiştir. Bu bulgu, refah devletinin küçülmesinin sosyal maliyetlerini vurgulayan çağdaş literatürü destekler niteliktedir. Buna karşın, Yin vd., (2023) tarafından tespit edilen ilişkilere benzer şekilde, İnsani Gelişme Endeksi'nin mutluluk üzerindeki olağanüstü ve rakipsiz itici gücü, ülkelerin asıl refah kaynağının döngüsel faiz veya kur politikalarından ziyade; eğitime, sağlığa ve kapsayıcı kalkınmaya yapılan yüzyıllık yapısal yatırımlar olduğunu ispatlamaktadır.

Mevcut literatürle kıyaslandığında, bu çalışmanın bulguları geleneksel neoklasik büyüme modellerinin refahı açıklamadaki yetersizliğini pekiştirmektedir. Easterlin paradoksu bağlamında, salt kişi başına düşen gelirin (veya dış ticaret hacminin) artmasının toplumsal mutluluk için yeterli olmadığı görülmektedir. Graafland ve Lous (2019), 84 ülkeyi kapsayan panel verilerle gelir eşitsizliğinin yalnızca ortalama yaşam memnuniyetini değil, aynı zamanda toplum içindeki yaşam memnuniyeti eşitsizliğini ve kurumsal güveni de olumsuz etkilediğini göstererek, mali politikaların dağılımsal boyutunun mutluluk analizlerine dahil edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Nitekim bizim bulgularımızdaki net bütçe dengesinin yarattığı negatif katsayı (kemer sıkma etkileri), Graafland ve Lous'un (2019) kurumsal güven ve sosyal devlet vurgusuyla tam bir uyum içindedir. Hükümetler harcamaları kestiğinde, bu durum doğrudan sağlık ve eğitime yansımakta, İnsani Gelişme Endeksi'nin beslediği yapısal refah kanalları tıkanmaktadır.

Bu tartışmalar ve ampirik bulgular ışığında, karar alıcılara ve OECD hükümetlerine şu sistematik makroekonomik politika stratejileri önerilmektedir:

1. İstihdam Odaklı Politikalar: İşsizliğin yol açtığı devasa refah ve psikoloji maliyeti dikkate alınarak; salt enflasyonu dizginlemek adına işgücü piyasasında kitlesel kayıplar yaratmaktan ve sert resesyonlardan kaçınılmalıdır. Aktif işgücü piyasası politikaları, yeniden beceri kazandırma programları ve istihdamı koruma teşvikleri, ekonomik iyi oluş politikasının (wellbeing policy) en ön saflarında yer almalıdır.

2. Parasal Sıkışmada Kademeli Yaklaşım: Merkez bankaları dezenflasyon süreçlerini yürütürken faiz oranlarını şok terapisi şeklinde aniden ve dramatik ölçüde artırmak yerine, hane halkının borç servisi kapasitesini, konut finansmanı erişimini ve kayıptan kaçınma (loss aversion) psikolojisini gözetken çok daha iletişim odaklı, öngörülebilir ve kademeli patikalar tasarlanmalıdır.

3. Kur İstikrarının Bir Refah Aracı Olarak Korunması: Döviz kuru istikrarı sadece bir dış ticaret veya ihracat rekabeti konusu olarak görülmemeli, özellikle yüksek ithalat bağımlılığına ve dış borca sahip ülkelerde satın alma gücünü koruyan 'kamusal bir refah malı' olarak hedeflenmelidir.

4. Sosyal Odaklı Mali Konsolidasyon: Hazine ve maliye otoriteleri, bütçe açıklarını kapatmak için uyguladıkları sıkı mali konsolidasyon programlarını acımasız ve radikal kesintilerle değil, toplumun en savunmasız katmanlarının yararlandığı sosyal güvenlik ağlarını ve temel kamu hizmetlerini koruyacak şekilde, zamana yayarak planlanmalıdır.

5. Yapısal İnsani Gelişme Yatırımları: Makroekonomik tartışmaların ve bütçe planlamalarının yalnızca GSYH hedefleri etrafında dönmesi engellenmeli, İnsani Gelişme Endeksi ile ölçülen sağlık, bilgi (eğitim) ve eşitliğe dayalı yapısal kalkınma projelerine mali bütçelerde dokunulmazlık statüsü verilmelidir.

Sonuç olarak, makroekonomik politika mimarisinin GSYH merkezli sığ ekseninden kurtarılıp, İyi Oluş İçin Düzeltilmiş Yaşam Yılları (WELLBYs) gibi daha kapsayıcı metriklerle entegre edilmesi gerekmektedir. Layard (2016), kamu politikalarının maliyet-etkinlik analizlerinde salt finansal tasarrufların yerine, müdahalelerin doğrudan bireylerin yaşam memnuniyeti üzerindeki net etkisini ölçen öznel refah odaklı bir değerlendirme sistemine geçilmesinin kritik olduğunu vurgulamaktadır. Uzun vadede ulusların mutluluğunu şekillendiren nihai güç, kısa vadeli bütçe oyunları değil, insana yapılan yapısal yatırımlardır. Gelecek araştırmaların, ulusal makro panellerin yanı sıra, enflasyon ve işsizlik şoklarının farklı gelir grupları (eşitsizlik) üzerindeki asimetrik etkilerini inceleyecek şekilde mikro düzeylere (hane halkı kırılımlarına) genişletilmesi elzemdir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma kamuya açık ikincil verilerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür.

KAYNAKÇA

Aysan, Ü. (2019). Avrupa refah rejimleri ve Türkiye'de öznel iyi oluş. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(1), 191-214.

- Baltagi, B. H. (2021). *Econometric analysis of panel data* (6. Basım). Cham: Springer.
- Bjørnskov, C., Dreher, A. and Fischer, J. A. V. (2007). The bigger the better? Evidence of the effect of government size on life satisfaction around the world. *Public Choice*, 130(3-4), 267-292.
- Bjørnskov, C., Dreher, A. and Fischer, J. A. V. (2008). Cross-country determinants of life satisfaction: Exploring different determinants across groups in society. *Social Choice and Welfare*, 30(1), 119-173.
- Blanchflower, D. G. (2007). Is unemployment more costly than inflation? (NBER Çalışma Tebliği No. 13505). National Bureau of Economic Research.
- Blecker, R. A. (2023). How important is the real exchange rate for exports and growth? *European Journal of Economics and Economic Policies: Intervention*, 20(2), 250-265.
- Bowman, J. (2023). Whose unemployment hurts more? Joblessness and subjective well-being in U.S. married couples. *Social Science Research*, 111, 102795.
- Breusch, T. S. and Pagan, A. R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Cantril, H. (1965). *The pattern of human concerns*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Clark, A. E. and Oswald, A. J. (1994). Unhappiness and unemployment. *Economic Journal*, 104(424), 648-659.
- Clark, A. E., Georgellis, Y. and Sanfey, P. (2001). Scarring: The psychological impact of past unemployment. *Economica*, 68(270), 221-241.
- Cooper, R. N. (1999). Exchange rate choices. *Federal Reserve Bank of Boston Conference Series*, 43, 99-136.
- Delgado-Rodríguez, M. J., Pinto Hernández, F. and Tailbot, K. (2024). Has Covid-19 left an imprint on our levels of life satisfaction? Empirical evidence from the Netherlands. *Heliyon*, 10(15), e35494.
- Di Tella, R., MacCulloch, R. J. and Oswald, A. J. (2001). Preferences over inflation and unemployment: Evidence from surveys of happiness. *American Economic Review*, 91(1), 335-341.
- Di Tella, R., MacCulloch, R. J. and Oswald, A. J. (2003). The macroeconomics of happiness. *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 809-827.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
- Driscoll, J. C. and Kraay, A. C. (1998). Consistent covariance matrix estimation with spatially dependent panel data. *Review of Economics and Statistics*, 80(4), 549-560.
- Easterlin, R. A. (1974). Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence. (Editörler) David, P. A. and Reder, M. W.: Nations and households in economic growth: Essays in honor of Moses Abramovitz içinde (ss. 89-125). New York: Academic Press.
- Easterlin, R. A. (1995). Will raising the incomes of all increase the happiness of all? *Journal of Economic Behavior & Organization*, 27(1), 35-47.
- Easterlin, R. A. and O'Connor, K. J. (2022). The Easterlin paradox. (Editör) Zimmermann, K. F.: Handbook of labor, human resources and population economics içinde (ss. 1-25). Cham: Springer.
- Easterlin, R. A. and O'Connor, K. J. (2023). Three years of COVID-19 and life satisfaction in Europe: A macro view. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 120(19), e2300717120.

- Eberl, A., Collischon, M. and Wolbring, T. (2023). Subjective well-being scarring through unemployment: New evidence from a long-running panel. *Social Forces*, 101(3), 1485-1518.
- Eklou, K. M. and Fall, M. (2020). The (subjective) well-being cost of fiscal policy shocks (IMF Çalışma Tebliği No. 20/5). Washington: International Monetary Fund.
- El-Jahel, L., MacCulloch, R. and Shafiee, H. (2022). How does monetary policy affect welfare? Some new estimates using data on life evaluation and emotional well-being. *Journal of Money, Credit and Banking*, 55(8), 2001-2028.
- Flavin, P., Pacek, A. C. and Radcliff, B. (2014). Assessing the impact of the size and scope of government on human well-being. *Social Forces*, 92(4), 1241-1258.
- Frey, B. S. and Stutzer, A. (2002). What can economists learn from happiness research? *Journal of Economic Literature*, 40(2), 402-435.
- Friehe, T. and Pfeifer, C. (2025). Unemployment's life-satisfaction cost and loneliness. *Journal of Happiness Studies*, 26(6), 1-27.
- Gedikli, C., Miraglia, M., Connolly, S., Bryan, M. and Watson, D. (2023). The relationship between unemployment and wellbeing: An updated meta-analysis of longitudinal evidence. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 32(1), 128-144.
- Graafland, J. and Lous, B. (2019). Income inequality, life satisfaction inequality and trust: A cross-country panel analysis. *Journal of Happiness Studies*, 20(6), 1717-1737.
- Hausman, J. A. (1978). Specification tests in econometrics. *Econometrica*, 46(6), 1251-1271.
- Helliwell, J. F. (2003). How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being. *Economic Modelling*, 20(2), 331-360.
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B. and Wang, S. (Ed.). (2024). World Happiness Report 2024. Wellbeing Research Centre, University of Oxford.
- Hoechle, D. (2007). Robust standard errors for panel regressions with cross-sectional dependence. *Stata Journal*, 7(3), 281-312.
- Huseynli, B. (2026). Panel Method Analysis of the Causal Relationship Between Tax Revenues and Employment in Terms of Sustainable Tourism Earnings. *Acta Polytechnica Hungarica*, 23(6), 49-66.
- Huseynli, N. (2025). South Africa's Tourism Sector: Job Creation and Employment Analysis Using the Least Squares Method. *Finance: Theory and Practice*, 29(3), 83-89.
- Huseynli, N. and Huseynli, B. (2023). Panel Analysis on the Tourism Sector of Selected Mediterranean Countries. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 51(4spl), 1757-1764.
- IMF. (2024). General government net lending/borrowing. [Online] https://www.imf.org/external/datamapper/GGXCNL_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD [Erişim Tarihi: 06.07.2026].
- Kaiser, B. (2014). rhausman: Stata module to perform Robust Hausman Test. Statistical Software Components, Boston College Department of Economics.
- Koivula, A., Laaninen, M. and Niemelä, M. (2025). Changes in subjective well-being and its mechanisms during times of crises in Finland. *Social Indicators Research*, 178, 567-589.
- Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a new science*. London: Penguin.

- Layard, R. (2016). Measuring wellbeing and cost-effectiveness analysis: Using subjective wellbeing. London: What Works Centre for Wellbeing.
- Layard, R. and De Neve, J. E. (2023). Wellbeing: Science and policy. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leblang, D., Smith, M. D. and Wesselbaum, D. (2025). Does inflation affect well-being? *Empirical Economics*, 69, 1527-1549.
- Liu, J., Li, J., Bai, R. and Yu, X. (2025). Trade openness and individual happiness: Who benefits the most? *Applied Economics*. 58(21), 4151-4168.
- Nordheim, O. and Martinussen, P. E. (2020). Happiness and the role of social protection: How types of social spending affected individuals' life satisfaction in OECD countries, 1980-2012. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 36(1), 1-24.
- OECD. (2024a). Society at a Glance 2024: OECD social indicators. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2024b). Short-term interest rates. [Online] <https://www.oecd.org/en/data/indicators/short-term-interest-rates-forecast.html> [Erişim Tarihi: 06.07.2026].
- Our World in Data. (2024). Human Development Index (HDI). [Online] <https://ourworldindata.org/human-development-index> [Erişim Tarihi: 06.07.2026].
- Pak, T.-Y. and Choung, Y. (2024). When does government debt make people happier? Evidence from panel data of 125 countries. *Economics of Governance*, 25(1), 1-25.
- Pesaran, M. H. (2015). Testing weak cross-sectional dependence in large panels. *Econometric Reviews*, 34(6-10), 1089-1117.
- Rizkallah, W. W. A. (2023). The impact of fiscal policy on economic happiness: Evidence from the countries of the MENA region. *Review of Economics and Political Science*, 8(4), 271-289.
- Sacks, D. W., Stevenson, B. and Wolfers, J. (2010). Subjective well-being, income, economic development and growth (NBER Çalışma Tebliği No. 16441). National Bureau of Economic Research.
- Stevenson, B. and Wolfers, J. (2008). Economic growth and subjective well-being: Reassessing the Easterlin paradox. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2008(1), 1-87.
- Tsai, M.-C. (2009). Market openness, transition economies and subjective wellbeing. *Journal of Happiness Studies*, 10(5), 523-539.
- UNDP. (2024). Human Development Report 2023/24: Breaking the gridlock-Reimagining cooperation in a polarized world. New York: United Nations Development Programme.
- Wooldridge, J. M. (2002). Econometric analysis of cross section and panel data. Cambridge: MIT Press.
- Wooldridge, J. M. (2010). *Econometric analysis of cross section and panel data* (2. Basım). Cambridge: MIT Press.
- World Bank. (2024a). Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate). [Online] <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS> [Erişim Tarihi: 06.07.2026].
- World Bank. (2024b). Official exchange rate (LCU per US\$, period average). [Online] <https://data.worldbank.org/indicator/PA.NUS.FCRF> [Erişim Tarihi: 06.07.2026].

World Bank. (2024c). Exports of goods and services (% of GDP). [Online] <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> [Erişim Tarihi: 06.07.2026].

Yasım, Y. K. and Dündar, Ö. (2022). Socioeconomic factors affecting individuals' life satisfaction: Dynamic panel data analysis for selected OECD countries. *Journal of Management and Economics Research*, 20(3), 84-106.

Yin, R., Lepinteur, A., Clark, A. E. and D'Ambrosio, C. (2023). Life satisfaction and the Human Development Index across the world. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 54(2), 269-282.